

**SYSTEM PRÁCE S PACHATELI
DOMÁCIHO NÁSILÍ:
ANALÝZA ONLINE PANELU EXPERTŮ**

Pro VIOLENCEOFF zpracovala Mgr. et Mgr. Pavla Malvotová

2021

Obsah

Úvod	3
Cíle a metoda analýzy	3
Výsledky	3
Nástin práce s pachateli domácího násilí	3
Obecný rámec.....	4
Instituce	5
Nástroje.....	6
Závěr	7
Slabé a silné stránky současného „systému“ práce s původci domácího násilí (SWOT analýza).....	7
Shrnutí.....	9

Abecední seznam použitých zkratk

AK – advokátní kanceláře

DN – domácí násilí

IC – Intervenční centra

OS – okresní soudy

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OÚ – obecní úřady

SS – organizace sociálních služeb

SZ – státní zastupitelství

PČR – Policie České republiky

PMS – Probační a mediační služba

Úvod

Cíle a metoda analýzy

Cílem předložené analýzy bylo jednak zmapovat **profesní zkušenosti** expertů s postupy vůči pachatelům/původcům domácího násilí (DN) a dále identifikovat **silné a slabé stránky systému** práce s pachateli/původci DN z pohledu jejich praxe.

Za účelem analýzy byl sezván **panel devíti českých expertů**, kteří se v listopadu 2020 sešli online na tříhodinovou moderovanou diskusi s týmem ViolenceOFF. Pozvaní experti se s pachateli setkávají v různých fázích procesu, patří k nim **zástupci osmi různých profesí** z řad policistů, Probační a mediační služby, městských částí Prahy, Ministerstva vnitra, státních zástupců, advokátů a psychologů. Diskuze byla se souhlasem zúčastněných nahrávána a její anonymizovaný písemný přepis byl analyzován metodou otevřeného kódování.

Jako výstupy analýzy uvádíme nejprve schematický nástin práce s pachateli na třech úrovních – obecný rámec, institucionální zajištění a konkrétní opatření. Následně se věnujeme detailnímu popisu slabých a silných stránek dle zkušeností zúčastněných expertů na každé z těchto tří úrovní. V závěrečné části prezentujeme výstupy diskuse o silných a slabých stránkách systému práce s původci domácího násilí (zpracované metodou SWOT analýzy na základě uvedených zjištění) a vyvozujeme předběžné závěry pro praxi a podněty k další diskusi.

Výsledky

Nástin práce s pachateli domácího násilí

Mezi nástroje práce s pachateli DN v širokém slova smyslu můžeme dle zjištění z analýzy zařadit jak obecný rámec (legislativní, politický aj.), tak konkrétní instituce (PČR, soudy, Intervenční centra aj.) a konkrétní opatření (pokuty, vykázání, programy zvládání agrese aj.). Faktory, které experti explicitně zmínili, uvádíme v tabulce 1, rozříděné podle těchto tří základních úrovní. V následujících podkapitolách se věnujeme každé úrovni zvlášť.

Tabulka 1 Obecný rámec a relevantní instituce a nástroje využívané při práci s pachateli domácího násilí

Obecný rámec	Instituce	Konkrétní nástroje
Legislativní rámec	Policie (PČR)	Pokuty
Politický rámec	Obecní úřady (OÚ)	Institut vykázání
Financování	Státní zastupitelství (SZ)	Předběžné opatření
Vzdělávací systém	Advokátní kanceláře (AK)	Specializovaný policejní tým
	Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)	Programy zvládání agrese
	Okresní soudy (OS)	Komunity sdílení

Probační a mediační služba (PMS)

Mediace

Intervenční centra (IC)

Psychoterapie

Další organizace sociálních služeb (SS)

Obecný rámec

Nejčastěji zmiňovaná témata související s obecnými podmínkami pro práci s pachateli DN shrnuje tabulka 2. Většina expertů se shodla na tom, že **dosavadní legislativní ukotvení problematiky práce s pachateli DN je poměrně dobrým teoretickým základem, byť v praxi příliš dobře nefunguje**. Pozitivně jsou experty vnímány zejména zákony 135/2006 Sb. a 250/2016 Sb., a na ně navazující normy. Podle mínění expertů reálné uplatnění těchto zákonů v praxi komplikují například nedostatečné znalosti a motivace pracovníků, kteří se v různých fázích s pachatelem setkávají, ale též fakt, že politicky není téma příliš prioritní. S tím souvisí také finanční bariéry omezující rozvoj programů.

Na **nedostatečné vzdělávání v oblasti** práce s pachateli DN upozornila zhruba polovina zúčastněných expertů. Neznalost se podle nich týká nových opatření a programů mezi pracovníky s pachateli DN, ale i mezi samotnými pachateli. Zřejmě i kvůli malé obeznámenosti panuje všeobecná nedůvěra v účinnost nových opatření, jako jsou psychoterapeutické programy zvládání agrese. Přitom existují i motivovaní pachatelé, kteří někdy netuší, co by jim mohlo pomoci jejich situaci řešit. Slabá obeznámenost soudců s novinkami v oblasti souvisí s tím, že není zavedeno povinné proškolení, jako například u policistů. Ani u policie však existující systém proškolení v oblasti DN, do kterého jsou zapojeny kraje, není vždy dostatečný.

Necelá polovina expertů zmínila **finanční limity**, které se v systému práce s pachateli DN projevují různými způsoby. Omezené finance v rámci sociálních služeb na jedné straně mohou vést k tomu, že se upřednostní programy pro oběti DN nebo jiné cílové skupiny, oproti programům pro pachatele DN. Případně se projeví tak, že vypsání programů pro pachatele jsou nedostatečně intenzivní a krátkodobé, což snižuje jejich účinnost. Kromě toho se nedostatek financí může odrážet i na tom, že nejsou k dispozici kvalitní (nebo žádné) znalecké posudky v rámci přestupkového řízení v oblasti DN. Konečně se dle expertů lze setkat se špatným finančním ohodnocením na úřednických pozicích, které přitom ze zákona musí být obsazeny osobami s právnickým vysokoškolským vzděláním.

Ojediněle zazněl i názor, že oblast práce s pachateli DN **nepatří k politickým prioritám**, stát projevuje jen formální zájem o problematiku, což neumožňuje hlubší pochopení a rozvoj v oblasti práce s pachateli. K tomu lze připočítat i špatný veřejný obraz některých institucí zapojených do práce s pachateli, ke kterému přispívají vyjádření některých politiků („příživnické neziskovky“).

Tabulka 2 Obecný rámec – nejčastěji zmiňovaná témata

Téma	Počet expertů
Legislativa	7
Vzdělávání	5
Finance	4

Pozn. Zahrnuta jsou témata, která zmínili alespoň 4 experti.

Instituce

Na úrovni institucionální byla nejčastěji zmiňována témata institucionální spolupráce, otázka schopnosti orgánů činných v trestním řízení posoudit správně DN a také demotivace pracovníků zejména některých zapojených institucí (tabulka 3).

Ke spolupráci mezi institucemi se vyjádřila většina expertů. **Úroveň spolupráce mezi institucemi je přitom hodnocena nejednoznačně.** Na jedné straně je vítáno lepší propojení institucí díky vzniku sdílených elektronických databází (mezi PČR a SZ), také je ceněna spolupráce SZ se školami (umožňující detekci problému s DN v rodině) a s OSPOD, spolupráce PMS a PČR (díky sdílení informací, posílení aktivity), PMS a SS. Na druhé straně ale podle expertů existuje poměrně velký potenciál pro zintenzivnění spolupráce mezi institucemi. Zmiňují například potřebu zavedení zpětné vazby mezi institucemi o tom, jak se u pachatele dané opatření osvědčuje (mezi PMS a SS), či to, že IC by mohla být aktivnější a informovat cíleně o svých programech úřady. Někteří by ocenili větší proaktivitu neziskových organizací a dále včasné informace od PČR k SZ v případech vykazání. Někteří také zmínili potřebu povzbudit PČR k ochotnějšímu předávání informací IC a zazněl též požadavek na účast PMS úředníka na úvodní terapeutické schůzce pachatele ze strany SS.

Demotivace pracovníků s pachateli DN (zejména úředníků, policistů, soudců) je většinou expertů vnímána velice výrazně. Připisují jí negativní dopady jako fluktuaci pracovníků a neochotu či alibismus při práci s pachateli DN. K jejím zdrojům řadí psychické nároky práce (například proto, že se jedná často o opakované skutky a vymahatelnost sankcí za přestupky je jen slabá, pachatelé jsou často bez náhledu, nebo kvůli komplikovanosti mezilidských konfliktů obecně či stresu z nutnosti rychlého posouzení činu a pohotové reakce na něj), ale též odborné nároky (je podle nich totiž obtížné rozpoznat znaky DN, ale i správně rozpoznat křivé obvinění z DN) a nároky časové (zvláště úředníci na přestupkových odděleních OÚ bývají zavalení prací). Experti upozorňují na rozdíl v přístupech pracovníků z různých typů institucí, kdy na jedné straně je oceňována průkopnická role advokátů a nasazení policistů, zatímco negativně je nahlížena setrvačnost a nevzdělanost soudců, zahlcení úředníků na OÚ a OSPOD. Jisté rozdíly v přístupu institucí mohou panovat i na základě geografického umístění instituce (progresivní města x periferní venkov).

U necelé poloviny expertů vyvstává otázka, zda jsou **orgány činné v TŘ schopny posoudit správně** DN, ať už kvůli demotivaci, nezkušenosti, příliš úzkému pohledu na věc či propisování subjektivního názoru. Experti se obávají bagatelizace DN ze strany policistů vedoucí následně k nesprávné klasifikaci přečinu. Jako možné protiopatření navrhuji možný zásah SZ (předpokladem je ale včasné informace od policie o případu).

Několik účastníků zmínilo podle nich **neefektivní opatrovnické řízení v případech zahrnujících DN**, přičemž zásadně odmítají mediaci či terapii pachatelů DN společně s dětmi, a to kvůli riziku další viktimizace oběti, dětí. Kritizují též nekvalitní znalce v opatrovnickém řízení.

Jednotlivci byla zmíněna některá další, dílčí témata. Například se domnívají, že pro adekvátní zhodnocení DN je výhodná **širší specializace u SZ** (na DN a další vztahové delikty). Zazněl i názor, že PMS se setkává s pachateli většinou pozdě (až po odsouzení), byť je zároveň kladně hodnocena práce PMS s pachateli s účelem zasíťování s dalšími SS.

Tabulka 3 Instituce – nejčastěji zmiňovaná témata

Téma	Počet expertů
Personální zdroje (nároky, demotivace, přetížení)	8
Spolupráce mezi institucemi	6
Neschopnost pracovníků správně rozpoznat DN	4

Pozn. Zahrnuta jsou témata, která zmínili alespoň 4 experti.

Nástroje

Na úrovni konkrétních nástrojů pro práci s pachateli DN se hovořilo zejména o potřebě individualizovat opatření, kladech a záporech programů zaměřených na zvládnání agrese a kladech a záporech institutu vykázání (blíže viz tabulka 4).

Největší ohlas vzbudila otázka **individualizace přístupu** k pachateli DN, která je dle expertů doposud nedostatečná. Systém je nakloněn spíše represivnímu přístupu, málo se řeší příčina násilí. V důsledku chybí opora pro volbu specifických opatření a uložená nařízení jsou poměrně obecná nebo vyloženě nevhodná. Rovněž se nedostatečně vyhodnocují dopady uložených opatření, včetně samotné účasti na nich – **chybí tedy zpětná vazba** (informace ze strany PMS mohou být blokovány z důvodu zásady mlčenlivosti).

Diskutovalo se o zkušenostech s relativně novým **institutem vykázání**, ten experti hodnotí převážně pozitivně. Podle nich jde o účinný nástroj, přičemž je výhodou, že při něm odpadá nutnost souhlasu oběti, a pachatel tak nemůže vyvíjet nátlak na oběť, aby své oznámení stáhla. Problematický je ale přetrvávající strach policistů z ukládání tohoto opatření, všeobecně malá obeznámenost institucí s ním a malé praktické zkušenosti. Někteří vnímají institut vykázání jako rizikový v tom, že jde o silný zásah do života domácnosti, kdy nelze vyloučit chybné rozhodnutí o vykázání a není ošetřeno, jak se pachatel psychicky s vykázáním vyrovná. Někdy je navíc potřeba asistenci policistů v případě pachatelů postižených, seniorů apod.

Kladně byly hodnoceny zkušenosti se **specializovanými policejními týmy** fungujícími nonstop v Ostravě a Brně, umožňující přesnější identifikaci DN díky větším zkušenostem členů týmu. Rovněž **institut předběžného opatření** byl vnímán kladně, jeho výhodou se jeví být i menší finanční nákladnost oproti vazbě. Experti dále zmínili dobré zkušenosti s prodloužením **doby na podání souhlasu osoby postižené přestupkem, s nabídkou programů ve větších městech** a s **návazností více terapeutických programů** či s

dlouhodobějšími (církevními aj.) programy. Podle expertů mají právě takové programy potenciál umožnit sebereflexi i resocializaci pachatelů DN, přičemž je ale třeba je chápat jako součást spektra možných výsledků. Experti zmínili nutnost zaměřit se na budování důvěry klientů v program.

Nejednoznačně byly hodnoceny terapeutické programy zvládnání agrese. Sice jsou vnímány jako výhodná alternativa k pokutě (která mnohdy trestá i oběť) a pozitivně je hodnocena možnost námitky či odvolání vůči tomuto preventivnímu opatření pachatelem, zároveň ale panují pochybnosti o účinnosti programů. Je tomu tak kvůli experty vnímané chybějící sebereflexi pachatele, nedostatku zkušeností s programy a obavě ze zneužívání účasti na programu za účelem získání polehčující okolnosti. Experti dále upozorňují na riziko mechanického udělování tohoto opatření bez zohlednění vhodnosti pro konkrétního pachatele a fázi, ve které se nachází. Jako nevýhodu vidí slabou vymahatelnost opatření (nedodržení je pokutováno jako přestupek) a to, že do programu nelze zařadit, pokud se DN neprokáže.

Konečně jako nevhodné opatření (kvůli dopadům na oběti) bylo vnímáno využití **mediace, zvláště v opatrovnických sporech.**

Tabulka 4 Nástroje – nejčastěji zmiňovaná témata

Téma	Počet expertů
Individualizace opatření vč. zpětné vazby	6
Programy zvládnání agrese aj. terapeutické - klady	5
Programy zvládnání agrese aj. terapeutické - zápory	5
Institut vykázání - klady	3
Institut vykázání - zápory	2
Intenzita a trvání terapeutických programů	3
Nevhodnost mediace	2

Pozn. Zahrnuta jsou témata, která zmínili alespoň 2 experti.

Závěr

Slabé a silné stránky současného „systému“ práce s původci domácího násilí (SWOT analýza)

V závěrečné části setkání byly diskutovány silné a slabé stránky systému práce s pachateli domácího násilí. Prostřednictvím SWOT analýzy jsme následně kromě nejdůležitějších

silných a slabých stránek identifikovali také významná rizika a příležitosti vnímaná experty. Uvádíme je v tabulce 5.

Tabulka 5 SWOT analýza systému práce s pachateli domácího násilí

Co funguje (silné stránky)
<ul style="list-style-type: none">
• <u>kvalitní legislativní rámec</u>
• dílčí nástroje: specializované týmy policistů; standardizované nástroje pro rozpoznání DN (SARA DN); <u>institut vykazání</u> a předběžného opatření; zařazení pachatele do vícera návazných programů (typů terapie)
Co by fungovat mohlo (příležitosti)
<ul style="list-style-type: none">
• supervize či jiná (psychologická) podpora pracovníků; <u>vzdělávání</u> pracovníků na všech úrovních
• <u>posílení spolupráce</u> mezi institucemi (interdisciplinární týmy); proaktivita institucí nabízejících programy; větší specializace na DN v rámci instituce; vzdělávání ve školách (spec. pedagogové aj.) o rozpoznání DN a postupu ohlášení, způsobu práce s pachateli
• provázání péče o pachatele s potřebami oběti; <u>přizpůsobení programů na míru pachateli</u>; lepší informování pachatelů o programech; dlouhodobější a intenzivnější programy; rozšíření standardizovaných metodik pro rychlé rozpoznávání DN (screeningové nástroje); ukládání opatření ještě před odsouzením
Co nefunguje (slabé stránky)
<ul style="list-style-type: none">
• slabá politická podpora; <u>přetížení systému</u>; slabé znalosti a zkušenosti v oblasti DN a opatření (na úrovni PČR, soudů, úředníků); nedůvěra v opatření (terapie)
• <u>nevyužívání celé škály možných opatření</u>; neefektivní opatrovnické řízení (např. svěřeni pachateli péči o dítě)
• slabá vymahatelnost zapojení do programů; <u>chybějící zpětná vazba o účincích programu</u>; slabá individualizace
Rizika
<ul style="list-style-type: none">
• <u>bagatelizace DN</u> v důsledku neznalosti, nezkušenosti či nezájmu, strachu; vyhoření pracovníků; pokles úrovně vzdělání úředníků; ztráta důvěry občanů v zapojené státní instituce
• zneužívání programů pachateli; <u>krátkodobé, podfinancované programy</u>, předepisované všem bez rozdílu

Shrnutí

Závěrem lze říci, že **i když v oblasti řešení DN nastaly podle expertů v posledních cca 15 letech významné posuny** (zejména legislativního rázu, posílení spolupráce mezi institucemi, připravenost policie), **s pachateli DN se příliš nepracuje, případně nesystematicky, málo intenzivně, krátkodobě a málo individualizovaně, a tedy neefektivně.**

V panelu byla identifikována **řada možností, jak práci s pachateli zefektivnit, ať už na úrovni celých institucí nebo konkrétních opatření.** Zčásti jsou ovšem závislé na pomalých systémových změnách jako jsou navýšení financování, politická podpora, legislativní úpravy a navýšení kapacit systému. Oproti tomu některé možnosti (informování o programech ze strany organizací soc. služeb orgánům či rozšíření standardizovaných metodik ze zahraničí) by mohly představovat poměrně snadnou cestu ke zkvalitnění práce s pachateli DN.

Podnětem pro další diskuzi by mohlo být zhodnocení potřeby zviditelnit pojmenované nedostatky v reálném fungování systému práce s pachateli DN, dále též otázka umožnění zpětné vazby mezi institucemi o účincích zapojení pachatele do programu, posilování kompetencí policistů pro kvalifikaci DN a prozkoumání možností posílení důvěry veřejnosti i specialistů v programy zvládání agrese.